

TÜRKİYE’DE KİMLİK SİYASETİ SORUNLARI VE ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK
THE PROBLEM OF IDENTITY POLITICS IN TURKEY AND MULTICULTURALISM

Hakan GÜLERCE

Harran Üniversitesi, hakangulerce@harran.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3601-5725

Rukiye GÜLERCE

Dicle Üniversitesi, rukiyebbayram@gmail.com, ORCID: 0000-0001-9503-3451

ÖZET

Toplumları bir arada tutan ve birlikte yaşama kültürlerini güçlendiren birçok etken vardır. Bu etkenler içerisinde kimliğin rolü ayrıca ön plana çıkmaktadır. Modernliğin evrildiği postmodernlik döneminde kimlikler aynı zamanda bir siyaset biçimine dönüşerek toplumda yer edinmişlerdir. Son dönemlerinde zor zamanlar geçiren Osmanlı’nın nasıl kurtarılacağı ve farklı kültürlerden oluşan tebaasının hangi yollarla bir arada tutulabileceği üzerine birçok düşünce akımı ortaya çıkmıştır. Bu akımlar bir taraftan da savunucularının ve eleştirenlerinin siyasal kimliklerini oluşturmuştur. Yeni Türkiye Cumhuriyeti’nin ilanıyla birlikte çeşitli dönüşüme uğrayan bu kimlik siyasetlerinden iki ana akım olarak ifade edilebilecek Kemalizm ve İslamcılık ön plana çıkmaktadır. Bu çalışmada özellikle postmodern dönemde bu iki akımın Türkiye’de kimlik siyaseti ve sorunları perspektifinden değerlendirmesi yapılmıştır. Modernliğin sıkıntıları olarak ele alınan bu sorunlara yönelik farklılıklarla birlikte yaşama pratiğinin savunusu anlamına gelen çokkültürcülük kavramı çözüm önerisi olarak sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kimlik Siyaseti, Kemalizm, İslamcılık, Çokkültürlülük, Türkiye

ABSTRACT

There are many factors that keep societies together and strengthen their culture of living together. Among these factors, the role of identity comes to the front. In the postmodernity period where modernity evolved, identities also turned into a form of politics and took place in society. There have been many schools of thought about how the Ottoman State could be saved and in what ways the subjects of different cultures could be kept together in the last and difficult times of Ottoman State. These thoughts, on the one hand, formed the political identities of their defenders and critics. The identity politics that underwent various transformations with the proclamation of the new Republic of Turkey can be expressed as existing within two competing streams: namely Kemalism and Islamism. In this study, these two political identities in Turkey are evaluated especially in this era of postmodernism from the perspective of the problem of identity politics. The concept of multiculturalism, which means the defense of the practice of living together with differences in the midst of the problems of modernity, is presented as a solution.

Keywords: Identity Politics, Kemalism, Islamism, Multiculturalism, Turkey

Kimlik Kavramı

Kimlik kavramı esas olarak kişinin “Ben kimim?” ve “Benden başkaları kimler?” sorularına verilen yanıtlarla doğrudan ilişkilidir. Günümüzde kimlik ve ilgili kavramlar sosyal bilimler alanında birçok disiplinde önemli bir yere sahip olmakla birlikte sürekli gündemde olmuştur. Geleneksel toplumlarda kimlik kavramı karmaşık bir yapı içermezken yaşanan sosyokültürel değişmelerin etkisi ile karmaşık bir durum oluşturmaya ve tartışılmaya başlanmıştır (Göksu, 2013: 73). Böylelikle kimlik toplumsal yaşam içinde artan bir öneme sahip olmuştur.

Oldukça muğlak olan kimlik kavramını kendi bağlamı içinde değerlendirmek gerekmektedir. Burada önemli olan kimlik sorununun ne şekilde ve hangi bağlamda ele alınacağıdır. Sarup’a göre kimlik konusunda iki tür yaklaşımdan söz edilebilir. Bunlar, kimliği daha statik kabul eden geleneksel yaklaşım ve kimliğin daha dinamik ve üretilen bir olgu olduğunu kabul eden yaklaşımlardır. Özellikle de siyasal iktidarların ulusal kimlikle olan ilişkilerine bakıldığında kimliğin üretilebilir özelliği daha

da önem kazanmaktadır (Dalbay, 2018: 163). Dolayısıyla kimlik konusunu kendi bağlamında ele alırken her iki yönden de bir değerlendirme yapılmalıdır.

Kimlik kavramı araştırmacılar tarafından özellikle aidiyetler bağlamında değerlendirilmiştir. Smith'e göre imlikler bireysel ve kolektif olmak üzere ikiye ayrılırlar. Bireysel kimlik; kültürel, politik, sanatsal gibi çeşitli şekillerde olabilirken kolektif kimlik ise ulusal, etnik, dinsel aidiyetler gibi daha geniş kapsamlı kimlikleri ifade etmektedir (Yıldız-Çakı, 2018: 1338). Bu aidiyetler çok çeşitli olabilir. Amin Maalouf, "Ölümcül Kimlikler" isimli ünlü çalışmasında kimlik kavramını çok çeşitli yönleriyle ele almıştır. Maalouf'a göre bireylerin kimlikleri resmi kayıtlarda sınırları çizildiği halinden çok daha fazlasıdır. Kimliği oluşturan öğeler dinsel, dilsel, ulusal, etnik, mesleki vb. şekilde çok çeşitli olarak adlandırılabilir. Kişinin kimliğinde bulunan aidiyetlerden ne her birisi aynı değerde önemli ne de hiçbiri tam olarak önemsizdir. Bütün öğeler bir araya gelerek kimliğin bütüncül oluşumunu sağlar. Maalouf bu durumu "Kimliğim beni başka hiç kimseye benzemez yapan şeydir" şeklinde ifade etmektedir (Maalouf, 2018: 16). Buradan yola çıkarak aslında kimliğin öteki üzerinden tanımlandığı ve kişiyi diğerlerinden ayıran veya farklı kılan bir olgu olduğuna vurgu yapıldığı iddia edilebilir. Bu da kimliğin ötekilerle birlikte inşa edilme sürecini beraberinde getirmektedir.

Öteki kavramı ve kimlik ilişkisi üzerine yapılan çalışmalar özellikle kimliğin inşası boyutuna yoğunlaşmıştır. Bireyin farklılığı ve öteki karşısında sahip olduğu konumu onun kendine has oluşudur. Kimliklenme hem birey hem de toplumlar için öteki üzerinden kendini üretme ve inşa etmedir (Bayri, 2008: 7). Diğer bir ifadeyle kimlik bireyin bizzat içinde olduğu toplum ve kültüre göre şekillenmektedir. Dolayısıyla kimlik çalışmalarında toplumsal hayati önem arz etmektedir.

Kimlik çalışmalarında ön sıralarda yer alan isimlerden birisi de Zygmunt Bauman'dır. Bauman'ın Benedetto Vecchi tarafından gerçekleştirilmiş söyleşilerini içeren *Kimlik* isimli eserinde kimlik hakkında dile getirdiği "yüksek derecede müphem bir kavram ve iki ucu keskin bir bıçak" ifadesiyle kimlik tanımının zorluğunu vurgular (Bauman, 2019: 93). Buradan yola çıkarak belirli ve net bir kimlik tanımının yapılabilmesinin zorluğu ifade edilebilir. Bauman, bu fikrini eserinin ilerleyen sayfalarında daha da güçlendirir. Ona göre kimlik oldukça tartışmaya açıktır ve kimliğin ana vatani savaş meydanlarıdır. Burada kimlik adeta savaş müdafaasında atılan çığlığa (bireyin veya görece daha zayıf olan grubun kendinden güçlü olana karşı attığı bir çığlık) benzetilir. Bauman, iki uçlu bıçağa benzettiği kimliğin bir yanının farklılıkların değerini düşürmek hedefinde olduğunu vurgular (Bauman, 2019: 95). Kimlik bu anlamıyla farklılıklar ve çoğulculuk kavramlarıyla da yakından ilişkilidir. Toplumsal kimlikler hiyerarşiktirler ve durumdan duruma göre değişirler. Bireylerin ön planda olan kimliği karşı karşıya geldiği kimliğe göre belirlenir. Bu karşı karşıya gelme doğrudan bir çatışma anlamına gelmezken çatışma olasılığını içinde barındırır. Şener Aktürk'e göre kimlikler ötekine göre genişleyip daralma gösterir (Aktürk, 2016: 35). Diğer bir ifadeyle kimlik inşası bir başkasının varlığıyla gerçekleşmektedir. Bununla birlikte kimlik, başkalarını da kendisine benzetme eğilimindedir. Bütün bu yönleriyle değerlendirildiğinde kimlik kavramının oldukça müphem ve karmaşık olduğunu söylemek hatalı olmaz. Kimlik kavramının daha iyi anlaşılabilmesi için öteki ile karşılaşma sürecini içeren göç olgusu ele alınabilir.

Genel olarak göç kavramı insanların coğrafi olarak yer değiştirmesi olarak tanımlanır. Yer değiştiren bir insan olduğuna göre göçmen gittiği yere beraberinde onun kimliğini oluşturan bütün değerleriyle birlikte gider. Yusuf Adıgüzel'e göre göçler, bireyleri yeniden toplumsallaşma sürecine tabi tutar. Bir çeşit test olarak adlandırabileceğimiz bu süreçte göçmenin tüm aidiyet ve kimlik değerleri bir sorgulamaya tabi tutulur. Bu sorgulanmanın ardından kimlik yeni ortama göre göçmenden beklenen rollerle birlikte yeniden üretilmeye başlar (Adıgüzel, 2020: 53). Bu yeniden inşa sürecinde hem göçmen hem de yerel halkın önemli bir rolü bulunmaktadır. Göçler sonucu yaşanan insani karşılaşmayla birlikte insanların uyum içerisinde yaşaması ve sağlıklı kimliklerin inşa edilmesi her iki toplum arasındaki aynılıklar ve farklılıkların varlığına ve vurgulanmasına bağlıdır.

Görüldüğü üzere kimlik kavramı toplumsalın birçok alanında farklı boyutlarda ele alınabilmektedir. Bu bağlamda kimliğin siyasal yansımaları da önem arz etmektedir. Bu yansımalar da özellikle batı dışı ülkelerin yaşamış oldukları modernleşme süreçleriyle yakından ilişkilidir. Kimlik bu modernleşme

sürecinde önemli değişim, dönüşüm ve yeniden üretime uğramıştır. Genelde her değişimin beraberinde avantaj ve dezavantajlarını da getirdiği göz önünde bulundurulursa modernleşme ile yeni kimlik siyasetleri de çeşitli sorunlarla ortaya çıkmıştır. Türkiye bu anlamda diğer batı dışı toplumların modernleşmesi ve siyasal kimliğin ortaya çıkması yönünden çok önemli bir örneklik teşkil etmektedir. Türkiye özelinde siyasal kimlik sorunlarının sağlıklı bir şekilde ele alınabilmesi için öncelikle modernlik, postmodernlik ve küreselleşme kavramlarını kimlik açısından ele almak yerinde olacaktır.

Modernlik, Postmodernlik ve Küreselleşmenin Kimlik Üzerindeki Etkileri

Yirminci yüzyılda kimlik kavramı, modernlik ve küreselleşme kavramlarıyla yakından ilişkilendirilerek oldukça tartışılır bir hale gelmiştir. Modernliğin evrildiği ve sorgulandığı bir süreç olan postmodern dönem ile bu tartışmalar zirveye ulaşmıştır. Bütün bu kavramların kimlik ile ilişkisini daha iyi anlamlandırmak için öncelikle bu kavramları ele almak faydalı olacaktır.

Modernlik kavramı hakkında olağanüstü bir literatür bulunmaktadır. Bu çalışma doğrudan bir modernlik çalışması olmadığından bunların birçoğu üzerinde durulmayacaktır. Ancak bu çalışmanın devam eden sayfalarında modernite kavramından ne kastedildiğini ve kimlik ile olan ilişkisini daha iyi kavrayabilmek için bu alanda çok önemli iki isim olan Charles Taylor'un ve Anthony Giddens'in yapmış olduğu ve birbirini tamamlayan tanımlardan faydalanılacaktır. Giddens en genel bir ifadeyle modernliği "on yedinci yüzyılda Avrupa'da başlayan ve sonraları neredeyse bütün dünyayı etkisi altına alan toplumsal yaşam ve örgütlenme biçimlerine işaret eder" şeklinde ele almaktadır (Giddens, 1994: 9). Taylor, bu toplumsal yaşam ve örgütlenme biçimlerini biraz daha açarak yeni bir tanımlama ile ortaya çıkar. Taylor, bir çalışmasında modernliği; toplumsal hayatımızdaki "yeni uygulamaların ve kurumsal biçimlerin (bilim, teknoloji, sınıai üretim, şehirleşme), yeni yaşam tarzlarının (bireycilik, sekülerleştirme, araçsal akılcılık) ve yeni sıkıntılarının (yabancılaşma, anlamsızlık, toplumsal çözülmenin yaklaştığı hissi) tarihte eőı benzeri görülmedik bir karışımı" (Taylor, 2006: 11) olarak hayatın her alanına etkisi bağlamında ele almaktadır. Ona göre yeni toplumsal bakış açılarında yeni olan sadece eskinin yerini almakla kalmamaktadır. Eski geleneğin önemli değerlerini tekrar bir yorumlamaya tabi tutar. Bununla birlikte kendi kökeninin bu eski gelenekte olduğu imajını korumaya devam eder (Taylor, 2006: 151-152). Tam da bu nedenle, yeni olan bir kopuş olarak değil, yeniden yorumlama olarak görülebilir. Diğer bir ifadeyle modernlik, günümüz toplumlarının hayat pratiklerini, uygulamalarını anlamlandırarak mümkün kılan şeydir. Kimlik inşası sürecinin bu dönüşüm ve yeniden yorumlanma sürecinden ayrı kalması veya etkilenmemesi düşünülemez.

Günümüzde yaşanan gelişmeler doğrultusunda dünya küresel bir köy haline gelmiştir. Küreselleşme olarak adlandırılan ve toplumların kaçınılmaz olarak etkilendiği bu süreç görünürde bir birleşmeyi andırırsa da bunun yanında parçalanmalar, siyasal anlamda bölünmeler de hiç olmadığı kadar artma eğilimi göstermiştir. İşte bu dönem postmodernlik ile yakından ilişkilidir. Postmodernlik, modernizm (modernite savunusuna) karşı bir sorgulama ve aynı zamanda bir karşı çıkış olarak değerlendirilebilir. Postmodern dönemde "sahicilik" (otantisite) oldukça önem kazanan bir kavram olmuştur. Bu dönemde modernlik döneminde gizlenmek zorunda kalan ve daha geleneksel kabul edilen kimlik türlerine doğru bir yönelim gerçekleşmektedir. Postmodernitenin siyasal manada iki tür ifade biçimi yeni toplumsal hareketler ve kimlikler siyasetidir. Modern dönemde hâkim olan birbiri ile mücadele içinde iki kimlik yapısı ulus ve sınıf kimlikleri olarak belirginleşirken modernliğin evrildiği postmodern dönemle birlikte bu yapılar gerileme ve çöküş eğilimine geçmiştir (Gülalp, 2014: 121-122). Postmodernlik belirsizlikleri içerir ve aynı zamanda parçalanmışlığı ifade eder. Ona göre kimliklerin farklılığı, çeşitliliği ve homojen olmayış durumu asıldır. Modernliğin getirdiği kimlik anlayışı daha tekdüze ve monist bir içeriğe sahip olmakla birlikte kimlikler modern toplumlarda sorun teşkil ederler. Göksu'nun Bilgin'den aktardığına göre kimlikler bireysel olduğunda toplumsal hayat bakımından önemli sorun teşkil etmezler. Fakat kimlikler bireyleri diğer kimliklerle aynı çatı altında birleştirme savıyla ortaya atıldıklarında diğer bir deyişle toplumsal-siyasal bir nitelik kazandıklarında sorun arz ederek, açıklanması zor bir kavrama dönüşürler. Bu anlamıyla kimlik benliğin bir sosyal gruba aidiyetine ilişkin bilinçten kaynaklanır (Göksu, 2013: 74). Bu sorunun kaynağı genel olarak modern toplum içinde insanın kendi bağlarından ve geleneklerinden koparılması olarak gösterilebilir (Dalbay, 2018: 165). Diğer bir ifadeyle kimlik sorunu aslında modernlikle beslenmiş postmodern dönemin bir sorunu olarak ortaya çıkmaktadır.

1991 yılı Körfez Savaşı ile başlayan ve 11 Eylül 2001 tarihli ABD'ye gerçekleşen saldırılarla son bulan dönem modernliğin bir tür eleştirisini oluşturan ve otantiklik (sahicilik) iddiasında bulunan kimlik siyasetlerinin dünya genelinde öne çıkıp zirve yaptığı bir zaman dilimi olmuştur (Gülalp, 2014: 10). Postmodern dönemde kaynaklar yerine artık kimlik öne çıkmaktadır. Bu konuda, Haldun Gülalp, postmodernliğin ekonomik ve toplumsal yapılardan çok kültürel ve siyasi düzlemde tanımlanmasına vurgu yapmaktadır (Gülalp, 2014: 117). Diğer bir ifadeyle postmodern dönemde kimlik yönelimli siyaset ön plana çıkmıştır. Kimlik yönelimli paradigma konusunda sivil toplum açısından geniş kavramsal çerçeveyi sunan düşünürlerden Alan Touraine'ye göre sivil toplum, mücadelelerin, kamu alanlarının ve siyasal süreçlerin/mücadelelerin alanı olarak görülmektedir. Bu alan normların, kimliklerin ve toplumsal egemenlik ilişkilerinin inşa edildiği ve direnişin tohumlarının atıldığı alandır. Kültürel yönelimleri ve yapısal boyutuyla saf bir kimlik yönelimi değildir (Cohen, 1999: 112-118). Touraine yapmış olduğu bu vurguyla sivil toplumun ve siyasi arenanın kimlik inşası ve savunusundaki önemini ele almaktadır. Kimliklerin siyasal yollarla savunusu dünyanın birçok ülkesinde görülmekle beraber Türkiye'de de önemli ölçüde ön plana çıkmıştır. Türkiye'de İslamcılık bir kimlik siyaseti örneği olarak gösterilebilir (Gülalp, 2014: 127). Bu çalışmanın ilerleyen aşamalarında kimlik siyasetleri sınıflar arasında dayanışma ağı oluşturan toplumsal hareketler olarak değerlendirilecektir.

Türkiye'de Kimlik Siyasetleri

Türkiye'de siyasal kimliğin nerede oluşup başladığını ele almak için Osmanlı'nın son dönemlerine gitmek gerekir. Batı'nın 19. Yüzyılda dünyaya egemenliğini ilan etmesiyle birlikte Osmanlı'nın Batı karşısında yaşadığı yenilgiler onu gerileme dönemine itmiştir. Batı tarafından hasta adam olarak ilan edilen Osmanlı'nın bu son dönemlerinde birçok devlet ve fikir insanı Osmanlı'nın nasıl iyileşebileceği, ilerleyebileceği, güçleneceği ve içinde bulunduğu durumdan kurtulabileceği konusunda fikir yürütmüşlerdir. Türkiye'de siyasal kimliğin doğuşuna alt yapı oluşturacak fikirleri değerlendirebilmek için Tanzimat sonrası döneme gitmek gerekir. Birinci ve İkinci Meşrutiyetlerin de sağlamış olduğu özgürlük ortamında entelektüel bir tartışma alanı oluşmuştur. Bazı düşünürler Osmanlı'nın kurtuluşunu Batı'yı örnek almakta görürken bazıları da tam tersi yönde fikir beyan etmişlerdir. Diğerleri ise Batı'nın birtakım yönlerinin (sanayi, teknoloji) alınabileceği ancak kültürünün alınmayacağı yönünde düşünceler ileri sürmüşlerdir. Vahap Gökso bir çalışmasında bu dönemde öne çıkan siyasal kimlikleri ana hatlarıyla Türkçülük, İslamcılık, Batıcılık ve Osmanlıcılık olarak dört ana başlıkta değerlendirmiştir (Gökso, 2013: 77). Bu dört ana akım aslında Türkiye'de ilerleyen yıllarda oluşacak Yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin de entelektüel alt yapısını oluşturacak, yeni kimlik siyasetlerinin oluşumuna katkı sağlayacak ve tartışılmaya devam edilecektir.

Küreselleşmenin etkisiyle geçilen dönemde kimlikler toplumsal boyutlarıyla gündeme gelirken toplumsal yapının içinde çeşitli boyutlarda aidiyet duygusuna neden olurlar. Türkiye örneğinde ise kimlik daha çok ideolojik olarak öne çıkmaktadır. Günümüz Türkiye'sinde yaşanan kimlik sorunlarında bu yapı bir nebze etkisini kaybetmiş olsa da hala devam ettiği söylenebilir. Türkiye'de mevcut kimlik tartışmalarına bakıldığında sağcı-solcu, Alevi-Sünni, Türk-Kürt vb. hala çift parametrelili bir yapı gözlenir (Karakas, 2013: 24). Yenilik hareketlerinin başlangıç noktası kabul edilen Tanzimat'tan günümüze gelindiğinde yaşanan siyasal kimliklenmeyi merkez ve çevre zıtlığı içinde tasnif etmek mümkündür. Mardin'e göre, merkez ile çevre arasındaki ilişkiye bakıldığında merkez, daima çağdaş, modern, ilerici olarak nitelenirken; çevre ve sağ partileri ise daha gerici ve alt seviye bir kültür olarak benimsenmiştir (Mardin, 1990: 37). Dolayısıyla Türkiye örneği için oldukça siyasal kaynaklı bir kimlik siyaseti yapıldığı anlaşılabilir.

Cumhuriyet dönemi devrimleri ile Türkiye'de modernleşme hız kazanmıştır. Modernleşme süreciyle birlikte Türkiye'de kimlik algısı değişmiş ve yeni kimliklerin oluşumuna da yol açılmıştır. Cumhuriyetten günümüze kadar yaşanan süreçleri ele almak bu çalışmanın sınırlarını aşacağından özellikle 1980 sonrası dönemi ele almak yerinde olacaktır. Bu tarih önemli bir kırılmayı ifade etmektedir. Örneğin bu dönemden sonra Mehmet Karakaş'a göre Türkiye için güçlü-güçsüz hiyerarşisinde kimlikler siyasetinin rolü büyük olmuştur. Yaşanan küreselleşmenin gelişmesiyle birlikte Batıcılık ve milliyetçilik akımları siyasal düzlemde yerlerini Kemalistler ve Türk milliyetçilerine bırakmıştır. Dolayısıyla bu dönemden sonra İslamcılık bağlamında siyasal düzlemde İslamcılar, mikro milliyetçilik bağlamında Kürtler ve mezhepsel bağlamda Aleviler başat rol oynayan

siyasal kimlikler olarak ön plana çıkmışlardır. Bunların haricinde daha geri planda kalan toplumsal hareket biçimleri olan çevreciler ve cinsel kimlikler de görülmektedir (Karakaş, 2013:25). Bu çalışmada Türkiye’de dönüşüme ve yeniden üretime uğrayan bu siyasal kimliklerden birbiri ile geçmişten bugüne mücadele içerisinde olan ana akım Kemalizm ve İslamcılık ele alınarak Türkiye’de siyasal kimliklerin nasıl yeniden üretildiğini, ne gibi sorunların ortaya çıktığı ve bu sorunlara uygun nasıl çözüm önerileri üretilebileceği tartışılacaktır.

Kimlik Siyasetinin Sıkıntıları; Kemalizm ve İslamcılık Örneği

Türkiye’de siyasal kimlikler her ne kadar Osmanlı’nın modernleşme süreciyle birlikte ortaya çıkmış olsa da zaman içerisinde yer yer kendini sorgulamış ve zaman zaman modernliğin kendisine de bazı itirazlarda bulunmuştur. Ancak özellikle postmodern dönemde kimlik siyasetleri daha da güç kazanarak bir anlamda modernlikle uzlaşma yoluna gitmişlerdir. Bu durum da beraberinde birçok sorunu getirmiştir. 1990’lardan günümüze modernleşme ardından postmodern dönem ve küreselleşmenin etkisiyle kültürel kimlik temelinde taleplerin ve çatışmaların arttığı gözlenmektedir. Bu noktada kültürel kimlik olgusu ve tanınma siyasetini anlamak ve anlamlandırmak büyük önem taşır. Yaşanan sorun ve çatışmalara sürdürülebilir ve devamlı çözümler üretmek için kültürel kimlik olgusu ve tanınma siyasetinin sistem kurucu ve sistem dönüştürücü etkisini baz alarak toplumsal bir gerçeklik ve bir olgu olduğunun bilincinde olmak gerekir (Keyman, 2007: 218). Bu sorun ve çatışmalar modernliğin sıkıntıları olarak da değerlendirilebilir. Burada kesinlikle ne modernliğe düşman ne de ona sıkı sıkıya bağlı olmanın savunusu yapılmamaktadır. Sadece modernlikle birlikte ortaya çıkabilecek istenmeyen bazı sıkıntılara çözüm üretme arayışı içerisinde olmak gerekmektedir. Diğer bir ifadeyle modernlik ve getirdiği sıkıntılar güçlü bir şekilde değerlendirildiğinde ve anlaşıldığında çözüm önerileri de sunulabilir.

Modernliğin sıkıntıları aslında Türkiye’de kimlik siyasetinin de dolaylı olarak sıkıntıları haline gelmiştir. Çalışmanın başında değinilen Taylor’un modernlik tanımında geçen sıkıntı ile kastedilen şey uygarlığımızın gelişirken çağdaş kültürümüzün ve toplumlarımızın kayıp veya çöküş olarak yaşadığı yönler kastedilmektedir. Her ne kadar bu sıkıntıların, kayıpların, çöküntülerin 17. yüzyıldan itibaren başladığı hissi uyansa da bu sıkıntılar ağırlıklı olarak modernitenin kurumsallaşması ve postmodernliğe evrildiği dönemde özellikle ikinci dünya savaşıyla birlikte ortaya çıkmıştır. Taylor bu sıkıntıları “Bireycilik, araçsal akılcılık ve yumuşak despotluk olmak üzere üç ana başlıkta ele almıştır (Taylor, 2017:11). Bu temel üç sıkıntı hem bireysel hem de siyasal kimliklere yansımıştır. Bireysel kimliklerde yaşanan sıkıntılar konu dışı olduğundan Türkiye’de yaşanan kimlik siyasetinin sıkıntılarında ön plana çıkan Kemalizm ve İslamcılık akımların oluşturduğu kimlik sorunlara değinilecektir.

Kemalizm

Kemalizm, CHP programlarında asıl olarak altı okla belirlenmiş ve Mustafa Kemal’in sözlerinden hareketle oluşturulmuştur. Kemalizm deyimini ideolojik bir anlamla ilk defa “Muhit” dergisinde, 1930’lu yıllarda demokratik rejime ilişkin yazılar yazan Ahmet Cevat Emre tarafından kullanılmıştır. Kemalizm adının ilk kez kullanıldığı bu dergi, demokrasi ve Kemalizm ilişkisi üzerine bir fikir dergisidir. Kemalizm deyimini halkın belli bir kesimi tarafından kabul görürken belli bir kesimi tarafından kabul görmemiştir. Kemalizm’in ülkenin içinde bulunduğu siyasi zemin ve değişen koşullara göre sürekli olarak yeniden şekillendiği söylenebilir (Uzun, 2010: 245-246). Dolayısıyla Kemalizm 1930’lu yıllardan itibaren bir ideolojik terim olarak kullanılsa da tek bir tanımının olduğu söylenemez.

Türkiye’de ön plana çıkan siyasal kimliklerden etkisini önemli ölçüde günümüzde de devam ettiren Kemalizmin tanımladığı Türk kimliği konusunda akademik yazında olağanüstü literatür mevcuttur. Bu çalışmalar arasında farklı görüşler ve tartışmalar güncelliğini korumaktadır. Bu görüşlerden ve tanımlamalardan ön plana çıkan Türk kimliğini vatandaşlık bağı ile temellendiren, coğrafi bir nitelikle ilgili bir belirleme yönündedir. Gülalp’ın Karal’dan aktardığına göre resmi tanım için Türkiye bir coğrafya, Türk halkı da bu coğrafya üzerinde yaşayan herkes olarak belirtilir (Gülalp, 2014: 32). Bununla birlikte Kemalizme göre Türklüğün ırkçı bir özelliği olduğuna yönelik fikir beyan

eden pek çok araştırmacı da vardır (Aktürk, 2016: 187). Dolayısıyla kemalizm konusu oldukça tartışmaya açıktır.

Kemalist milliyetçilik hem anti-emperyalist hem de Batıcıdır. Bu ideolojiye Türkiye Osmanlı ile olan tüm bağlarından kurtulmalıdır, çünkü ona göre Osmanlı emperyalist güçlerin etkisi altında kalmıştır. Gülalp'ın Karal'dan aktardığına göre Kemalizm için Osmanlı ile bağları koparmak anti-emperyalist bir harekettir (Gülalp, 2014: 33). Kemalizm batılılaşmayı merkeze alarak gelenekten ve eskiden kopuşu öne alan, sistem dönüştüren bir ideolojiyi ortaya çıkarmıştır. Bu doğrultuda devlet bilimsel yöntemleri temele alarak toplumsal, kültürel ve ahlaki yapıyı değiştirme ve dönüştürme yolunda laiklik ilkesini kendine rehber edinmiştir (Kahraman, 2008: 70). Bu anlayışa göre Türkiye köklü bir değişim, dönüşüm ve kendi kimliğini yeniden üretim sürecine girmiştir. Diğer bir ifadeyle Kemalizm'in belirlediği anlayış ve değerler işığında bir devrim gerçekteşmelidir.

Kemalist devrimin en önemli amaçlarından biri İslam'ın siyasal bir araç olarak kullanımının önüne geçmektir. Kemalizm'e göre modernleşme Batılılaşma ile aynı anlama gelirken, İslam'ın siyasallaşması medenileşme yolunda atılan adımlara bir engel olarak görölmektedir. İslamcılık bu bağlamda adeta siyasal bir tehdit unsuru olarak göröldüğü için seküler devletin denetimine tabi tutulmak istenmiştir. Bu doğrultuda çeşitli adımlar atılmıştır. Buna örnek olarak 1923 yılında Cumhuriyet'in ilanının ardından Halifeliğin kaldırılması gösterilebilir. 1924 yılında egemenliğin ulusa ait olduğunun Anayasa'ya eklenmesi ve 1928 yılında Anayasa'dan 'devletin dini İslamdır' maddesinin çıkarılması aslında din ile devletin her anlamda birbirinden ayrılması anlayışına yönelik uygulamalara örnek verilebilir.

Yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin temellerini oluşturan Kemalist ideolojinin gerektirdiği devrimler doğrultusunda çeşitli alanlarda yeni adımlar atılmaya devam edilmiştir. Eğitimde birliği sağlayan Tevhid-i Tedrisat Kanunu kabul edilmiştir. 1926 yılında İsviçre'den Medeni Kanun ve Borçlar kanunu alınarak hukuk düzeninde yenilikler yapıldı. Tekke, zaviye ve türbelerin kapatılması ile dinin devletin tekeline alınması noktasında adımlar atıldı. Gerçekteşen alfabe değişikliği, Arapça ezanın yasaklanması, şapka kanunu, kadına yüklenen modern ve batılı profil ile toplumu ilgilendiren tüm alanlarda değişim ve dönüşüme gidilerek din kamusal alandan geri plana itilmeye çalışıldı. Mehmet Karaman'a göre Kemalist modernleşmeye getirilen çeşitli eleştiriler bulunmaktadır. Bu eleştiriler Kemalizm'in yukarıdan aşağıya tepeden inmece bir model oluşu, Türk etnikliğine dayanan milli kimlik vurgusu ve laiklik olarak sıralanabilir (Karakay, 2013: 26). Gerçekten de Yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması, ardından gelen devrimler ve bu devrimlere karşı diğer siyasal kimlikler ve toplumsal hareketler tarafından yapılan dirençler Cumhuriyet tarihinde önemli bir mücadele alanı olarak belirginleşmektedir. Her ne kadar bu devrimler görünürde başarıyla uygulanmış olsa da karşılıklı (birbirini oluşturan ve güçlendiren siyasal kimliklerin) mücadelenin bugün de devam ettiğini söylemek yanlış olmaz.

Kemalizm'in en önemli devrimleri din alanında olmuştur denilebilir. Örneğin şer'eye ve Evkaf Nezaretinin kaldırılmasının ardından yerine Diyanet İşleri Başkanlığı kurulmasının altında dinin özerk bir alana sahip olmasının önüne geçilerek devlet kontrolünde olması isteğinin olduğu söylenebilir. Din ve devlet işlerinin birbirinden tamamen ayrılması yolunda atılan adımlardan en önemlisi ise laiklik ilkesinin Anayasa'ya girmesidir. 1937 yılında Anayasa'ya bizzat laiklik ilkesi eklenmiştir (Kahraman, 2008: 71). Kemalist Devrim aşama aşama gerçekteştirdikleriyle birlikte devleti İslami olmaktan uzaklaştırıp ulus-devlete dönüştürmeye çalışmıştır. Bunu yaparken de İslami ideolojiden milliyetçiliğe doğru bir evrilme gerçekteşirmiştir. Böylelikle Cumhuriyet ile oluşan kimlik politikasının Batı medeniyetini hedefleyen bir ulus yapısından oluştuğu söylenebilir (Gülalp, 2014: 33). Diğer bir ifadeyle yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin Kemalist devrimleriyle yeri boşalacak olan İslami kimlik yerine Batı'nın önerdiği milliyetçilik kimliği konulmak istenmiştir. Türkiye'de Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze gerçekteşen modernleşme ve uluslaşma sürecinde baş rolde Cumhuriyet Halk Partisi olduğu söylenebilir.

Türkiye'de Kemalizm ile İslamcılık arasındaki mücadelenin sebeplerinden biri de Kemalistler tarafından İslamcılara yöneltilen dinin siyasallaştırılması eleştirileridir. Gülalp'e göre Kemalizm'in bir

din olarak görülmesi de etkilidir. Türkiye’de ulus-devlet oluşturulurken din siyasetin odak noktasındaydı. Kemalizm bu odağa kendini alırken, dini de kendi belirlediği sınırlı alan içinde ve kendi kontrolünde tutmak istediği söylenebilir. Kemalizm’in dine dair projesi bir nevi Protestan devrimini Türkiye şartlarına uyarlamak oldu. Kutsal olan İslami doğrular yerini Kemalist doğrulara bırakması için çaba gösterildi. Gerçekleşen bu değişimler Türkiye’de demokrasi açısından pek çok sorunları beraberinde getirmiştir (Gülalp, 2014: 90). Bu sorunlara en büyük itiraz elbette İslam dinini hayatın her kademesinde merkeze alma düşüncesinde olan İslamcılardan gelmiştir.

İslamcılık

Dünyada olduğu gibi Türkiye’de de sağ-sol çatışmaları yerini siyasi düzlemde kimlik siyaseti alanına doğru bırakmıştır. İslamcılık özellikle 1980-1990 yıllarında Türkiye’de bulunan alışlagelmiş düzene karşı en muhalif tepkilerden biri olarak kabul edilmekteydi (Gülalp, 2014: 62). İslamcılık yalnızca dinsel olanın öne çıkması anlamına gelmez. İslamcılık esas olarak siyasi mücadeleyi meşrulaştırmak için bir araç olan ideoloji olarak görülebilir. Bu durum hem Osmanlı İmparatorluğu zamanında 19. Yüzyıl İslamcılığı için geçerli hem de 20. Yüzyılın sonlarında başlayan İslamcılık için doğru bir tespit olarak kabul edilebilir. Günümüz açısından İslamcılık milliyetçilik sonrası bir kimlik siyasetini kabul ettirmek üzere ortaya çıkmıştır (Gülalp, 2014: 39). Dolayısıyla İslamcılık bir anlamda siyaset tarzıdır. Hatta bu anlamda Yusuf Akçura’nın Üç Tarz-ı Siyaset isimli meşhur eserinde üç siyasi yol olarak Osmanlı milleti vücuda getirmek, bütün İslamları siyaseten birleştirmek ve ırka dayanan siyasi bir Türk milleti teşkil etmekten bahseder (Akçura, 2011: 8). Aslında bugün de Türkiye’de görülen siyasal İslam’ın bir siyasi kimlik biçimi olarak kaynaklarının buraya dayandığını söylemek mümkündür. Akçura Üç Tarz-ı Siyaset başlıklı yazısını “Müslümanlık, Türklük siyasetlerinden hangisi Osmanlı Devleti için daha yararlı ve kabil-i tatbiktir?” (Akçura, 2011: 40) sorusuyla bitirerek aslında hem İslamcılığı hem de Türklüğü bir siyaset biçimi olarak ele aldığını açıkça ifade etmektedir. Bu durum günümüzde de aynı biçimde değerlendirilebilir.

Tanzimat döneminden günümüze gelen süreçte merkez-çevre yapısı bugün dahi siyasal bölünmede aktör konumunda olmaya devam etmektedir. Batı yanlısı, yenilikçi tavrıyla merkez iktidarda olmadığına dahi iktidara yön verebilme konumunu muhafaza etmiş, çevre ise merkezi ele geçirme hedefi ve kitlelere hitap eden söylemleri, geleneksel değerlere verdiği önem ve siyasal İslamcılık gibi değer ve politikaların öncüsü olmuştur. Fakat bu kavramlaştırma günümüz siyasal kimliklerinin değişkenlik arz eden yapısından dolayı Türkiye siyasetini açıklama ve anlamlandırma açısından yetersiz kalabilmektedir (Göksu, 2013: 88). Dolayısıyla İslamcılık yalnızca isminin taşıdığı anlama bakılarak dindarlığın yükselmesi olarak algılanmamalıdır.

Modernizmin küresel olarak içine girdiği kriz ortamı ve Batı medeniyetinin evrensellik iddialarına yönelik eleştiri ve tartışmaların çoğalması ile Kemalist rejim etkisini kaybetmeye başlamıştır. Yaşanan kriz ortamı Avrupa medeniyetine alternatif görüşlerin de olabileceğini akıllara getirmiştir. Böylelikle de Türkiye’de Modernizmin gerileyişi ve modernleşme krizi postmodernist bir kimlik siyaseti olan İslamcı kimlik siyasetinin yükselişine neden olmuştur (Gülalp, 2014: 56). Dolayısıyla İslamcılık düşüncesi bir ideoloji ve siyasi bir araç olarak değerlendirilebilir. İslamcılık diğer taraftan kendi içerisinde de farklı anlayışlar taşıyabilmektedir. Peyami Safa bu durumu aşağıdaki gibi ifade etmiştir: (Safa, 2010: 78)

“İslamcılar ikiye ayrılırlar. Bir kısmı, Şeyhülislam Musa Kazım, Mahmut Esad ilâh... gibi koyu şeriatçidirler. Bunlar için “şeriat mahzı hikmet, mahzı hakikat ve mahzı adalettir. Ahkamı diniye ve şer’iyeden zerre kadar inhıraf caiz değildir.” Diğer kısmı da, Mehmet Akif, M. Şemseddin, Said Halim ilâh... gibi, ecnebi bir dil bildikleri için, garp kültürüyle az çok temaslarından kazandıkları bir tenkit ruhuyla kaba sofulardan ayrılanlardır.”

Göksu’nun Salmoni’den aktardığına göre, 1980 Askeri darbesi sonrasında Türkiye’de siyasi dengelerde önemli değişiklikler meydana gelmiş ve sağ ideoloji ve kimliklere bir fırsat doğmuştur. Sağ kimlik türlerinden muhafazakarlık yükselme eğilimine girmiştir. Merkez sağın oluşturduğu ideolojilerden biri siyasal İslamcılıktır. Türkiye açısından İslamcılık çok partili hayata geçişle öne çıkmıştır. Köylerden kentlere gerçekleşen göçler, demokrasinin siyasi hayata yerleşmeye başlaması ile siyasal İslam siyasi yapının seküler haline eklenmiştir (Göksu, 2013: 83). 1990’lı yıllarda siyasi

arenada ciddi manada bir boşluk oluşmuş ve oluşan bu boşluğu seksenli yıllardan beri yükselişte olan İslamcılık doldurmuştur. Gerçekleşen 28 Şubat müdahalesi, siyasal İslamcı partilerin kapatılması, ekonomik liberalizm ile buluşan siyasal İslamcılığın önünü açmıştır. 2002 yılında kurulan Adalet ve Kalkınma Partisi ekonomik kriz ortamının neden olduğu siyasi boşluktan da faydalanarak ilk seçimde iktidara gelmeyi başarmıştır. AK Parti ürettiği söylemlerle hem muhafazakâr demokratları hem de siyasal İslamcı kesimi merkez sağın çatısı altında toplamıştır. Merkez-çevre dikotomisinde çevreyi temsil ettiğini öne süren AK Parti günümüz itibarıyla 18 yıldır iktidarda bulunmaya devam etmektedir (Göksu, 2013: 85).

AK Parti tamamen bir İslamcı parti olmasa da ekonomik ve siyasi konularda Milli Görüş gömleğini çıkardığını iddia etmiş ve siyasal İslamcılıktan vazgeçmiştir. Ancak yine de etnik siyasette ve kimlik politikalarında devletin ideolojisinde ciddi anlamda bir değişiklik yapabilme gücünü kendisinde bulabilmiştir. Bunun nedeni eskiden gelen İslamcı geçmişinden kaynaklanmaktadır. Şener Aktürk'e göre AK Partinin yaptığı Kürt açılımına rağmen kendi oy tabanını kaybetmeden daha da genişletmesi yalnızca İslamcılığın sağladığı meşruluk nedeniyle izah edilebilir. AK Parti bu açılımı yaparken İslam kardeşliğini ortak birleşme ve bütünleşme yolu olarak sunarak kendi kitlesini ve de Türkiye halkını ikna etmeyi başarmıştır (Aktürk, 2016: 233). Sonuç olarak İslamcılık bir kimlik siyaseti olarak dönüşüme uğramış, modernlikle bir nevi uzlaşma yoluna gitmiş ve kendisini siyasi partiler aracılığıyla yeniden üretme yoluna gitmiştir.

Bir Çözüm Önerisi Olarak Çokkültürlülük

Türkiye'de kimlik siyasetinin oluşturduğu sorunlara çözüm üretmek için birçok formül ön plana çıkmıştır. Ulusal kimlik oluşturma ve bu kimliğin altında toplanma bu formüllerden birisidir. Ulusal kimlik birçok ögenin bir araya gelmesi ile oluşur. Ulusal kimlikten söz edebilmek için öncelikle siyasal bir topluluğun olması gerekir. Ulusal kimlik, kimlik türleri arasında bir kıyas yapıldığında diğerlerinden önce gelmektedir. Çünkü hem kolektif bir kimlik biçimidir hem de oluşturduğu aidiyetlik bağı ile ulusal kimlik siyasal otorite tarafından sınırları çizilmiştir. Genellikle de üst kimliğin ve vatandaşlığın yerine konulabilir. Ulusal kimlik çeşitli biçimlerde tanımlanabilir. Bu tanımlama kimi zaman mülki sınırlar kaynaklı kimi zaman kültürel kodlar ya da etniklik üzerinden olabilir (Bayri, 2008: 13). 20.yüzyılda öne çıkan siyasal örgütlenme biçimi olan ulus-devlet ve ulusalcı kimlik politikalarına farklılık arz eden toplumsal oluşumların gösterdiği siyasal tepkiler de çeşitli olmaktadır. Dolayısıyla bu ulusal kimlik siyaseti tam kapsayıcı bir çözüm önerisi olamamıştır. Bu çalışmada Türkiye'deki kimlik siyaseti sorunlarına çözüm olarak çokkültürlülük siyaseti önerilmektedir.

Sınırları belirlenmiş topraklar, ortak dil, tarih ve üst kimliğin birlikteliğinden oluşan ulus devletin, siyasal ve kültürel birimlerinin birbiri ile senkron olmasının altını çizen milliyet ilkesi ve vatandaşlık tanımı çeşitli kimlik problemlerini ve çokkültürlülük tartışmalarını doğurmuştur. Türkiye'de çokkültürlülük sorununun Cumhuriyet dönemi ile ulus devletin gerçekleştirmek istediği üst bir kimlik olan Türk-Sünni etnodinsel kimlik tanımlaması ile baş gösterdiği ifade edilebilir (Yıldız-Çakı, 2018: 1344). Dolayısıyla çokkültürlülük önerisi elbette yeni bir öneri değildir ancak yeniden ele alınması ve üzerinde düşünülmesi gereken bir kavramdır.

Çokkültürlülük kavramı hakkında önemli bir yazın alanı mevcuttur. Kavramın kendisi ve kullanımı hem şiddetli savunmalara hem de ağır eleştirilere maruz kalmıştır. Bhikhu Parekh çok kültürlü bir toplumu iki veya daha fazla kültürel topluluğu bir arada barındıran toplum olarak ele alır. Çokkültürcülük ise farklı kültürlerin bir arada yaşamasına karşı verilen standart bir tepkiyi ifade etmektedir (Parekh, 2002: 7). Diğer bir ifadeyle çokkültürcülük çok kültürlü bir toplumun savunusu olarak ele alınabilir. Keyman'ın Festenstein'den aktardığına göre modern toplumda kültürel kimlik talepleri çok kültürlü, farklılıkları ve farklı yaşam biçimlerini içeren çoğulcu bir toplum olduğu sürece, göz ardı edilemez ve engellenemez toplumsal gerçeklerdir (Keyman, 2007: 224). Kimlikler siyaseti etrafında şekillenen politikalar geçmişten günümüze hem siyasal yapı üzerinde hem de toplumsal yapı üzerinde etkili olmuştur. Kimliklerimiz tanınma ya da tanınmama yoluyla genellikle de başkalarının yanlış tanınması yoluyla şekillendirilir. Çevre ya da toplum bireyin kendisi ile ilgili olumsuz bir imaj veriyorsa kişiler zarar görebilir, yanlış tanınmalara neden olabilir. Tanınmama durumu ya da yanlış tanınma bireyleri gerçek olmayan bir varoluş biçimine zorlayarak zarar verici olabilir (Taylor, 2018:

46-47). Dolayısıyla bütün kimliklerin, kültürlerin tanınacağı ve birlikte yaşayabileceği bir çözüm önerisi gerçekten uzak değildir. Bunun nasıl olacağı konusunda daha geniş fikir sahibi olabilmek için kavramın derinlemesine ele alınması gerekmektedir.

Karakaş'ın Giddens'tan aktardığına göre kimliklerin siyasetin temel argümanı haline gelmesi toplumlarda içe kapanmayı ve ötekileştirme ile çeşitli şiddet eğilimlerini doğurur. Etnik, ulusal, dinsel vb. her türlü köktencilik kimlik siyaseti vasıtasıyla şiddet eğilimine dönüşebilmektedir (Karakaş, 2013: 5). Çokkültürlü yaşamın modern dünyanın bir gerçekliği olduğunu ve bu doğrultuda çıkabilecek hak taleplerini olağan kabul etmek gerekir. Keyman'a göre çokkültürlülük politikasının felsefi alt yapısı ötekine karşı eleştirel sorumluluk ilkesi ile temellendirilmeli ve kimlik kaynaklı ortaya çıkabilecek sorunların önüne geçilmelidir. Bu doğrultuda kültürel kimlik taleplerine bakıldığında birbirinden tamamen farklı talepler ile karşılaşmaya hazır olma, farklı kimliklerin farklı taleplerini anlama, yapılan taleplere karşı somut çözümler sunma ihtimali oluşacaktır (Keyman, 2007: 225). Kimlikler indirgenemezler ve öznellik ve eylemlilikleri asırdır. Göçmen ve ev sahipleri daha geniş kapsamıyla azınlık-çoğunluk ilişkileri çeşitli farklılık türlerine başvurulmadan anlaşılabilir. Çokkültürlülükle ilgili toplumu betimleme ve siyaset anlayışı olarak değerlendirmede ikili bir ayrım yapılabilir. Farklılığın yerleşik toplumla ne şekilde bir araya geleceği ve bütünleşeceği yani farklılığın nasıl bir problem teşkil etmeyeceği meselesi önemlidir. Madood'a göre farklılığa verilen tepkiler yani bütünleşmenin çeşitli şekilleri olabilir. Bunlar, asimilasyon, bireyci bütünleşme, dünya yurttaşlığı ve çokkültürcülüktür (Modood, 2014: 222). Bunların arasından farklılıkların bir arada yaşaması ve kendi kültürlerinden ödün vermeden yaşayabilmesini sağlayan çokkültürlülük kavramı insanlık onuruna en uygun çözüm önerisi olarak belirginleşmektedir.

SONUÇ

Günümüzde kimlik kavramı toplumların önemli gündemlerinden birini teşkil etmektedir. Küreselleşmenin de etkisi ile kimlik konusu güncelliğini korumaya devam etmiştir. Öteki ile var olan kimlikler zaman zaman kendi içlerinde çatışmaya giderken zaman zaman da uzlaşma içerisinde olmuşlardır. Bugün pek çok disiplinin ortak konusu olan kimlikler modernliğin postmodernliğe evrilmesiyle birlikte çeşitli değişim ve dönüşümler geçirmişlerdir. Bu durum ortaya çeşitli kimlik sorunlarının çıkmasına ve buna bağlı olarak çeşitli çözüm önerileri aranmasına neden olmuştur. Oldukça kırılgan ve belirsiz olan kimlik, çoğu zaman ben kimim sorusuna verilen cevapla ilişkili olmuştur. Kimlikler de bu şekilde bireyi özgürleştirerek kendi olmasına yol açan, zenginleştiren bir hal alabileceği gibi bir baskı aracına dönüşerek, şiddete de sebep olabilmektedir. Kimliklerin siyaset için kullanılan bir araç haline gelmesi ile kutuplaşmalar ve ötekileştirmeler artmaktadır. Türkiye'de bulunan siyasal kimlikleri çözümleyebilmek ve anlamlandırmak adına siyasal kimliklerin niteliği büyük önem taşımaktadır. Siyasal kimliklerin oluşumu toplumların ekonomik, kültürel ve siyasi gelenekleri ile paralel olarak belirli bir süreç içinde gerçekleşir.

Türkiye'de yirminci yüzyılda öne çıkan siyasi örgütlenme biçimi olan ulus-devlet ve ulusalcı kimlik siyasetine karşın farklılık gösteren etnik veya dini grupların oluşturdukları siyasal tepkiler de çeşitli olmuştur. İdeoloji, kültür, etnisite ve toplumsal yapıda meydana gelen değişiklikler ve en önemlisi modernlikten postmodernliğe geçiş ve küreselleşmenin etkisi gibi pek çok durum siyasal kimlikleri de dönüşüme uğratmıştır. Kimlik siyasetleri ötekileştirici yapısı itibarıyla birlikte yaşama kültürüne aykırı ve demokratik düzen açısından sıkıntı teşkil eder hale gelmişlerdir.

Bu çalışmada öncelikle kuramsal artalan başlığı altında kimlik kavramı çeşitli tanımlarıyla ele alındıktan sonra Modernizm, postmodernizm ve küreselleşmenin kimlik üzerine etkileri incelenmiştir. Ardından Türkiye örneği üzerinden kimlik siyasetlerine değinilerek kimlik siyasetinin sorunları açısından Kemalizm ve İslamcılık örnekleri analiz edilmiştir. Çeşitli aidiyetlerden oluşan kimliklere ilişkin farklılıklar içinde ortak bir birliğin nasıl sağlanacağı aynı zamanda birlikle beraber farklılıkların nasıl korunacağı sorusu çalışmada önemli bir yer teşkil etmiştir. Kültürel kimliğin modern toplumda toplumsal ve siyasal bir gerçeklik olduğunun kabul edilmesi ve kültürel kimlik taleplerinin göz ardı edilmeden dikkate alınmasının gerekliliğinin oldukça önemli olduğu ortaya çıkmıştır. Farklılık arz eden kimlik taleplerini kendi bağlamlarında değerlendirmek ve anlamlandırmaya çalışmak sağlıklı çözüm üretmek noktasında katkı sağlayabilecektir. Yaşanan kimlik sorunları ve neticesinde

gerçekleşen taleplerin altında eşitsizlik ve dışlanma yatmaktadır. Bir kimlik politikası olarak farklı kültürlerin kendi kültürlerinden ödün vermeden bir arada yaşama pratiğini ifade edebilecek olan çokkültürcülük yaşanan siyasal kimlik sorunlarına çözüm olarak sunulmuştur.

KAYNAKÇA

- Akçura, Y. (2011). Üç Tarz-ı Siyaset. Ankara: Kilit Yayınları.
- Aktürk, Ş. (2016). Türkiye'nin Kimlikleri. İstanbul: Etkileşim Yayınları.
- Bauman, Z. (2019). Kimlik. Ankara: Heretik Yayınları.
- Bayrı, H. (2008). Türkiye'de Kimlik Siyaseti Sorunu ve Ulusal Kimlik (1980 Sonrası Döneme Sosyo-Politik Bir Bakış). Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi.
- Cohen, J. (1999). Strateji ya da kimlik: yeni teorik paradigmlar ve sosyal hareketler. *Yeni sosyal hareketler: teorik açılımlar* içinde. (Yay. haz. Kenan Çayır). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Dalbay, R.S. (2018). Kimlik ve Toplumsal Kimlik Kavramı. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 31: 161-176.
- Giddens, A. (1994). Modernliğin Sonuçları. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Göksu, V. (2013). Siyasal Kimlikler ve Merkez-Çevre Dikotomisi Bağlamında Türkiye'de Merkez Sağ ve Merkez Sol. Akademik İncelemeler Dergisi, 8-2: 69-93.
- Gülalp, H. (2014). Kimlikler Siyaseti. İstanbul: Metis Yayınları.
- Kahraman, M. (2008). Avrupa Birliği Ülkelerinde ve Türkiye'de Laiklik. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 5-9: 57-77.
- Karakaş, M. (2013). Türkiye'nin Kimlikler Siyaseti ve Sosyolojisi. Akademik İncelemeler Dergisi, 8-2: 1-44.
- Keyman, F. (2007). Türkiye'de Kimlik Sorunları ve Demokratikleşme, Doğu Batı Düşünce Dergisi, 41 Mayıs, Haziran, Temmuz 2007: 217-230.
- Maalouf, A. (2018). Ölümçül Kimlikler. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Mardin, Ş. (1990). Türkiye'de Toplum ve Siyaset Makaleler 1, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Modood, T. (2014). Çokkültürcülük-Bir Yurttaşlık Tasarımı. Ankara: Phoenix.
- Parekh, B. (2002). Çokkültürlülüğü Yeniden Düşünmek. Ankara: Phoenix.
- Safa, P. (2010). Türk İnkılabına Bakışlar. Ankara: Ötüken.
- Taylor, C. (2006). Modern Toplumsal Tahayyüller. Çev. Hamide Koyukan. İstanbul: Metis Yayınları.
- Taylor, C. (2017). Modernliğin Sıkıntıları. Çev. Uğur Canbilen. İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Taylor, C. (2018). Çokkültürcülük-Tanınma Politikası. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Uzun, H. (2010). Tek Parti Döneminde Yapılan Cumhuriyet Halk Partisi Kongreleri Temelinde Değişmez Genel Başkanlık, Kemalizm ve Milli Şef Kavramları, ÇTTAD, IX/20-21: 233-271.
- Yıldız, G. ve Çakı, F. (2018). Kimlik Politikaları ve Ulusalcı Kimlik Politikalarına Tepki Türleri. Journal of Social and Humanities Sciences Research, 5-23: 1335-1351.